

**WESTERN PORTRAYAL IN “FORBIDDEN LOVE” BY HALID ZIYA UŞAKLIGIL
JOINT RESEARCH PAPER**

Hazim Mohammed HUSSEIN ¹

Wafaa Jabbar SALMAN ²

Istanbul / Türkiye
p. 24-35

Received: 28/07/2023

Accepted: 10/08/2023

Published: 01/09/2023

This article has been
scanned by iThenticat No
plagiarism detected

Abstract:

The great Turkish writer Halid Ziya Uşaklıgil, who lived between 1865 to 1945, kept his literary fame for decades after his death. This came as a result of his contribution in the modern Turkish Literature.

The reason behind this fame is due to his unique works. Halid Ziya is considered one of the most important Turkish writers in the twentieth century. He enriched the Turkish literature with several literary works. He is considered in the first position among writers and authors because of the variety of his writing in addition to poetry, especially in the field of writing novels, and short stories. This variety came, in the first place, as a result of his passion toward French literature and the impact of it on him. He had a good knowledge of the western literature. He is considered one of the first Turkish novelists who wrote in the European (Western) style. He wrote literary works that bear the western literature concept.

Halid Ziya occupied a high position in the field of prose. He became famous after publishing his novel “Aşk-ı Memnû” or “Forbidden Love”. It is considered one of the most important work among his novels in the history of modern Turkish Literature.

Halid Ziya owned a good knowledge in the structure of the Turkish literature and its directions. The novel “Forbidden Love” is considered the best example in the field of literature because it showed his wide scope of knowledge successfully. He explored in this novel a detailed and analytical study of the Turkish grammar.

We depend mainly in our research paper on this novel. It studies the different changes in time in the novel which is clear in the field of prose and the artistic work in the TV series nowadays.

The novel “Forbidden Love” embodied main characters who are Nihal, Bahloul, Bihter, Adnan, and Basheer. The novel revolved on

 <http://dx.doi.org/10.47832/2791-9323.3-4.4>

¹ Asst. Prof, University of Baghdad, Iraq hazim_m2001@yahoo.com

² Instructor, University of Baghdad, Iraq wafaa73@colang.uobaghdad.edu.iq

the marriage between Mr. Adnan Bey, who was a rich businessman living in a Palace in the richest streets in Istanbul, and Mrs. Bihter who was younger than him.

The artistic imagery for the western literature started to appear in the modern Turkish literature in the time of organizations which was a very crucial point in the Turkish literature. The influence of the foreign and western principal were clear in the modern Turkish literature, which did not exist before – literally – in the Turkish literature. The use of the diction that had a western source in the later works that appear in the time of organizations and then included in the modern Turkish literature. The portrayal of the French literature in the Turkish literature became possible by the hands of writers who had a great knowledge in the western literature like Şemseddin Sami Frashëri, AbdülhakŞinasi Hisar, and Halid Ziya Uşaklıgil. This is why he was considered one of the important writers who launched the modern Turkish Literature full of western principal.

We will study in our research paper this period in details. We will focus on the life of the writer Halid Ziya Uşaklıgil as well as his works and literary characters. This is followed by a study of the most important western portraits or imagery in the novel “Forbidden Love” by the Halid Ziya Uşaklıgil which is the main focus of this research paper because it has a great position in the modern Turkish literature.

Key Words: Halid Ziya Uşaklıgil, Forbidden Love, Western Literature, Western Portrayal, Renewal, Modernity, East, West, Novel, Literature, Modern Turkish Literature, Arts Wealth, Intellectuality, Imitation.

HALİT ZİYA UŞAKLIGİL'İN AŞK-I MEMNU ROMANINDA BATILI TASVİRLER**Hazim Mohammed Husseyin HASAN ³****Vefa Cebbar SELMAN ⁴****ÖZET:**

Türk tarihinin yetiştirdiği en büyük ve en önemli yazarlarından biri olan Halit Ziya UŞAKLIGİL, 1865 tarihinde, dönemin Osmanlı İmparatorluğunda dünyaya gelmiş ve 1945 senesinde hayata gözlerini yummuştur. Halit Ziya UŞAKLIGİL, bunca geçen zamanın ardından halen şöhretini korumakta ve edebiyatını konuşturmuştur. Adeta yaşayan bir edebiyat hazinesi olan yazarın bu şöhretinin sebebi -şüphesiz- kendine özgü tarzda yazmış olduğu eserleridir. Pek çok eseri bulunan Halit Ziya, 20. yüzyıl Türk Edebiyatının en önemli yazarlarından biridir. Halit Ziya, tüm edebi geçmişi boyunca şiir haricinde hemen hemen her sahada eserler vermiştir. Bununla birlikte daha çok hikaye ve roman dalındaki eserleri takdire şayandır. Batı Edebiyatına da yakından ilgili olan şair, Fransız Edebiyatına da vukufiyeti sebebiyle Batı'dan etkilenmiş ve bu etki ile Türk Edebiyatını etkilemiştir. Öyle ki, bu Büyük Türk Edibi, Batılı tarzda eserler veren ilk Türk yazarlardan olma özelliğini taşımaktadır.

Aşk-ı Memnu, Halit Ziya UŞAKLIGİL'in en önemli ve en büyük romanıdır. Ayrıca bu roman, Bütün Türk Edebiyatı Tarihi açısından, ilk büyük türk romanı olma özelliğini havidir. Hem Türk ve hem de Batı Edebiyat tarzını çok iyi bilen Halit Ziya, bu eserinde, tüm Batılı hünerini göstermiş ve ilgiyle takip edilmiştir. Aşk-ı Memnu romanını tüm bu müktesebatı ve mahareti çerçevesince Türk Edebiyatına kazandırmıştır.

Aşk-ı Memnu, yasak aşk anlamına gelen bir terkiptir. Ana karakterleri Nihal, Behlül, Bihter, Adnan, Beşir isimli şahıslardır. İstanbul'un en lüks semtinde bir konakta hayat süren zengin bir iş insanı olan Adnan Bey'in, kendisinden yaşça çok küçük olan Bihter Hanım ile evlilik yapması ile olaylar gelişir.

Batı tasviri, Türk Edebiyatında bir kırılma noktası olan Tanzimat'la birlikte kendini hissettirmeye başlamıştır. Türk Edebiyatında daha önce - tam anlamıyla - eşine rastlanmayan pek çok yabancı kaynaklı unsur, Yeni Türk Edebiyatı kapsamına giren Tanzimat ile birlikte başlayan Batı kaynaklılığını gündeme getirmiştir. Bilhassa Fransız Edebiyatına has özelliklerin Türk Edebiyatında tasvir edilmesi, Şemseddin Sâmî, Abdülhak Şinasi HİSAR ve Halit Ziya UŞAKLIGİL gibi Batı Edebiyatını iyi bilen yazarlar tarafından mümkün olmuştur. Bu sayede Türk Edebiyatı, Batı etkisiyle yeni bir döneme girmiştir.

Yaşanan bu dönemi ayrıntılarıyla ele alacağımız çalışmamıza Halit Ziya UŞAKLIGİL'in yaşamı, edebi kişiliği ve eserleri ile başlayacağız. Ardından, yazarın en mühim eseri olan Aşk-ı Memnu romanını tanıttıktan sonra, 20. Yüzyıl Türk Edebiyatının yetiştirdiği en büyük yazarlarından biri olan Halit Ziya'nın batı kökenli anlatılara söz konusu Aşk-ı Memnu romanında Batı tasvirlerini inceleyeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Halit Ziya UŞAKLIGİL, Aşk-I Memnu, Batı Edebiyatı, Batılı Tasvir, Yenilenme, Modernizm, Şark, Garp, Roman, Edebiyat, Yeni Türk Edebiyatı, Servet-İ Fünûn, Düşünce, Gelenek.

³ Doç. Dr., BAĞDAT ÜNİVERSİTESİ, Irak

⁴ Yard.Doç., BAĞDAT ÜNİVERSİTESİ, Irak

GİRİŞ:**Halit Ziya UŞAKLIGİL, hayatı, edebi kişiliği ve yapıtları:**

Halit Ziya UŞAKLIGİL, dönemin Osmanlı topraklarının başkenti olan İstanbul'un Eyüp isimli güzide şehrinde tarih 1865'te dünyaya gelmiştir. Ömrü okumak ve araştırmak ile geçen Usta Yazar, yapmış olduğu küçük çaplı tercüme eserler ile yayın hayatına başlamıştır. İngilizce, İtalyanca, iyi derecede Fransızca ve Almanca bilen Usta Yazar Halit Ziya UŞAKLIGİL, Batı Edebiyatını kendi kaynağından ana dilinden okumuştur. Bu vesileyle hem yerli ve hem de yabancı pek çok eser ve yazarı takip etmiştir. (KUTLU, 1977: 465)

İlk müstakil yayın çalışması olarak Hazîne-i Evrâk isimli dergide "Deniz Danası" adında bir fikri yazısını yayınlamıştır. Bu eser, kendisinin edebiyat sahasındaki ilk yayını olma özelliği taşımaktadır. Bunun ardından, sürekli olarak üretmeye devam eden yazar, yapmış olduğu tercüme eserleri ile de adından sıkça söz ettirmiştir. Çok dil bilen UŞAKLIGİL, bu vesileyle fazlaca çeviri eser yayınlamıştır. George Ohnet isimli yazara ait olan "Demirhane Müdürü" isimli eseri, yaptığı pek çok önemli tercüme eserden yalnızca bir tanesidir. (KERMAN, 2008: 19)

Daha önce bahsetmiş olsak da, her ne kadar şiir yazmamış olsa da, yabancı dillerden Türkçe'ye şiir eserleri çevirecek kadar şiir bilgisine sahiptir. Yalnızca şiir sahasında çalışmayı tercih etmemiştir. Tüm bunların ardında, aynı zamanda çok önemli bir mütefekkir olan Halit Ziya UŞAKLIGİL, müthiş bir araştırmacıdır. Bu üstün kabiliyetini -tamamlayamamış olsa bile- "Fransız Edebiyatı Tarihi" isimli araştırma türünde eserin yazımına başlayarak göstermiştir. (KAPLAN, 1988: 220) Bu durum, Halit Ziya UŞAKLIGİL'in edebiyat araştırması sahasında da söz hakkı olduğunu ortaya koyan ve her ne kadar tamam olmasa da yarım kalmış bir başarıdır. Hayatının her alanında Batı Edebiyatına ilgi duyan ve Batılı eserler veren yazar, hiç şüphe yok ki, Türk Edebiyatının üstadlarından birisidir. (MORAN, 1983: 114).

Hayatının uzunca bir döneminde öğretmenlik yapan yazar, 1896 ve 1901 senelerinde en verimli dönemi olarak, çok önemli eserlerini edebiyat dünyasına kazandırmıştır. 1896'da "Mai Ve Siyah" isimli meşhur ve müthiş romanını, yine aynı yıl içinde "Bu Mıydı?" isimli yapıtını, 1898 yılında "Heyhat" adlı yapıtını ve son olarak 1899 senesinde "Aşk-ı Memnu" isimli eserini ortaya koymuştur. (ÖNERTOY: 1995: 118) Şiirden ziyade roman ve hikaye sahalarında çalışmalar yapan usta yazar Halit Ziya UŞAKLIGİL, şark edebiyatından daha ziyade Batı Edebiyatına yönelik çalışmaları ile tanınmaktadır. (TEKİN, 2002: 97)

Halit Ziya UŞAKLIGİL, biricik çocuğu olan oğlu Halit Vedat'ın canına kast ederek intihar ettiği haberini aldıktan sonra üzüntüsünden hastalanmış ve tüm tedavileri reddetmek suretiyle buhran dolu bir dönemde yaşamıştır. Bu hastalık yüzünden giderek vücudu zayıf düşmüş, 27 Mart 1945 tarihinde ebedi hayata irtihal etmiştir. Cenazesi, İstanbul'un Bakırköy semtindeki mezarlıkta medfundur.

Yapıtları: (TÜRKİYE DİYANET VAKFI İSLAM ANSİKLOPEDİSİ, 2016: 229)

Mensur şiir: Mensur Şiirler (İzmir 1307), Mezardan Sesler (İzmir 1307).

Piyes: Füzuran (A. Dumas Fils'in Francillon'undan uyarlama, İstanbul 1334), Kâbus (İstanbul 1334), Fare (Edouard Pierrot'nun Le Souris'sinden uyarlama, İstanbul 1341).

Makale: Kenarda Kalmış (İstanbul 1342), Sanata Dair (I-IV, İstanbul 1938, 1939, 1955, 1963).

Hâtırat: Kırk Yıl (I-V, İstanbul 1936), Saray ve Ötesi (I-III, İstanbul 1940-1942), Bir Acı Hikâye (1942).

Tenkit: Hikâye (1889).

Tercüme: Esrâr-ı Serendib (Louis Jaccoliot'dan, İstanbul 1305), Nâkil (tercüme hikâyeler, 4 cüz, İstanbul 1310-1312).

İlmî eserleri. Haml ve Vaz'-ı Haml (İstanbul 1306), Hesap Oyunları (İzmir 1308), Simyâ-i Kimyâ (İzmir 1308), Mebhasü'l-Kıhf (İzmir 1308), Kanun ve Fenn-i Velâde (İstanbul 1311), İlm-i Sîmâ (İstanbul 1311), Birkaç Yaprak (İstanbul 1316).

Roman: Sefile, Nesl-i Ahîr, Ferdi ve Şürekâsı, Nemide, Bir Ölünün Defteri, Mâi ve Siyah, Aşk-ı Memnu, Kırık Hayatlar.

Halit Ziya UŞAKLIGİL'e ait olan Aşk-ı Memnu adlı roman hakkında:

Aşk-ı Memnu, Halit Ziya UŞAKLIGİL'in en önemli ve en büyük romanıdır. Ayrıca bu roman, Bütün Türk Edebiyatı Tarihi açısından, ilk büyük türk romanı olma özelliğini havidir. Hem Türk ve hem de Batı Edebiyat tarzını çok iyi bilen Halit Ziya, bu eserinde, tüm Batılı hünerini göstermiş ve ilgiyle takip edilmiştir. Aşk-ı Memnu romanını tüm bu müktesebatı ve mahareti çerçevesince Türk Edebiyatına kazandırmıştır.

Aşk-ı Memnu, yasak aşk anlamına gelen bir terkiptir. Ana karakterleri Nihal, Behlül, Bihter, Adnan, Beşir isimli şahıslardır. İstanbul'un en lüks semtinde bir konakta hayat süren zengin bir iş insanı olan Adnan Bey'in, kendisinden yaşça çok küçük olan Bihter Hanım ile evlilik yapması ile olaylar gelişir.

Roman İsmi: AŞK-I MEMNU

Yazarı: Halit Ziya UŞAKLIGİL

Türü: Roman

Sayfa Sayısı: 514

İlk Yayın Tarihi: 1899

Önemi: İlk büyük Türk romanı ve Batılı anlamda ilk roman.

ANA KARAKTERLERİ:

Adnan Bey: Zengin bir iş insanı ve 50 yaşlarında İstanbul eşrafından bir beyefendidir.

Behlül: Genç kızlara ilgi duyan ve zaafi olan, İstanbul'a okumak için amcası Adnan Bey'in evinde uzun bir müddet misafir olan genç ve yakışıklı bir karakterdir.

Nihal: Adnan Bey'in hassas kalpli ve çok sevdiği kızıdır. Adnan Bey'in üvey yeğeni olan Behlül Bey'e derin bir aşk hissetmektedir.

Bülent: Adnan Bey'in şımarık ve genç oğludur.

Matmazel de Courton: Öncesinde oldukça varlıklı ve kültürlü iken fakirleşmiş ve Adnan Bey'in evladına dadılık eden yabancı uyruklu bir kadındır.

Firdevs Hanım: Halk arasında Melih Bey Takımı olarak anılan ailenin annesidir. İki kızı ile Adnan Bey'in dünüdür. Kızı Bihter'i Adnan Bey ile evlendirmiştir.

Bihter: Firdevs Hanım'ın Peyker'den sonraki küçük kızıdır. Henüz küçük yaşında iken 50 yaşlarındaki Adnan Bey ile izdivaç yapmıştır. Fakat bir müddet sonra Adnan Bey'in yeğeni olan Behlül Bey'e aşık olur. Eserin ismi, Bihter ve Behlül'ün bu yasak aşkıdan dolayı Aşk-ı Memnu olmuştur.

Peyker: Bihter'in ablası, Firdevs Hanım'ın büyük kızıdır. Eser boyunca etrafında bulunan kişilere şüpheli ve mesafeli yaklaşımı ile dikkat çeker.

Nihat Bey: Firdevs Hanım'ın büyük kızı olan Peyker Hanım ile izdivaç etmiştir. Bu evlilikten 2 çocukları dünyaya gelmiştir.

Şakire Hanım: Adnan Bey'in büyük ve ihtişamlı köşkünün aşçısı olan Şakire Hanım, Adnan Bey köşkünün bir diğer hademelerinden olan Süleyman Bey ile evlidir ve Cemile adında bir kızları vardır.

Şayeste: Adnan Bey'in yalısında kalfadır.

Nesrin: Adnan Bey'in yalısında hizmetçidir.

Hacı Necip: Yalıda aşçılık yapmaktadır.

Beşir: Yalıdaki Habeş asıllı hademedir.

Katina: Firdevs Hanım'ın hizmetçisidir.

Aşk-ı Memnu Roman Özeti:

Melih Bey, Firdevs Hanım ile evlilik yapmış ve keyfine düşkün bir karakterdir. Eğlenmeyi çok seven Melih Bey'in hanımı Firdevs, kocasını hiç umursamaz ve hafifmeşrep tavırları ile dikkat çeker. Hatta öyle ki, diğer erkeklerin tekliflerine olumlu cevap vermektedir. Günlerden birinde, Melih Bey, hanımı Firdevs Hanım'ın diğer erkeklere yazdığı aşk mektuplarını bulur ve bunun üzerine kahrından ve üzüntüsünden ölür. Neticesinde Firdevs Hanım dul kalır.

Firdevs Hanım, Peyker ve Bihter adında iki kızıyla bir başına kalır. Her iki çocuğu da kendisi gibi hafifmeşrep yetiştirmiştir. Dolayısıyla ailecek namusuna düşkün olmayan bir çizgide yaşamlarını sürdürürler. Firdevs Hanım ayrıca bu iki genç kızını çok kıskanmaktadır. Kendisi oldukça yaşlı olmasına rağmen, genç kalmak ve güzel görünmek için her türlü rezilliği ve her türlü girişimi yapar. Dünyada en çok korktuğu şey ise, valide hatun olmaktır. Nitekim böyle olursa, yaşlılığı tescillenmiş olacaktır. Kızlarının evlenmesine gönlü razı olmaz fakat büyük kızı Peyker Hanım, annesinin bu arzusunu dinlemez ve Nihat Bey ile evlilik yapar.

Romanda Firdevs Hanım'ın ailesi, Adnan Bey'in ailesi ile yolları kesişir. Adnan Bey, karısı ölmüştür. Kızı Nihal ve oğlu Bülent ile birlikte zengin ve mutlu bir şekilde yaşamaktadır. Günlerden bir gün, evlenmeye karar verir ve kendisi 50 yaşında olmasına rağmen, Firdevs Hanım'ın genç kızı olan Bihter ile evlenmeye karar verir. Zenginliğe önem veren Bihter Hanım, kendisinden yaşça çok büyük olan Adnan Bey ile evlenmeye razı olur. Fakat bu durum, annesi Firdevs Hanım'ın kıskanmasına sebep olur.

Adnan Bey köşküne gelin olan Bihter, zaman içerisinde üvey evlatlarına ve Yaşlı kocasına alışmaya başlar. Günlerden bir gün, Adnan Bey'in yeğeni olan Behlül Bey, okumak

için İstanbul'a gelir ve amcası Adnan Bey'in köşkünün yerleşir. Bihter Hanım zamanla bu genç ve yakışıklı Behlül'e aşık olur. Bu durumu öğrenen Firdevs Hanım, bunu engellemek adına Adnan Bey'in küçük kızı Nihal ile Behlül'ü evlendirmeye çalışır. Bunun üzerine Behlül, nişan hazırlıklarına başlar. Bihter ise bu yasak aşkı için her şeyi göze alır ve Nihal'i kıskanır. Ayrıca annesi Firdevs Hanım'a ve yasak aşkı Behlül'e derin bir öfke duyar.

Bihter bir müddet çaba sarf etse de, Behlül ile birlikte olan yasak aşkı ortaya çıkar. Bunun üzerine kendisini vurarak intihar eder. Behlül bir anda ortalıktan kaybolur. Küçük Nihal ise, tüm olanlardan duyduğu derin bir teessür ile, çok sevdiği babası Adnan Bey ile yaşamaya devam eder.

Batı Edebiyatı ve Batılı Tasvirler Hakkında:

Türkçe Sözlük'te Batı kavramı, yeryüzünde başlıca dört yönden güneşin battığı yön olarak tarif edilmektedir. (*TÜRKÇE SÖZLÜK, 2010: 39*) Batı Edebiyatı ise, daha çok Avrupa tarafında cereyan eden ve Fransız Edebiyatı başta olmak üzere pek çok Batılı ülkelerin dahil olduğu akımın adıdır. Batı Edebiyatı, pek çok edebiyat akımını etkilemiştir. Türk Edebiyatının da Batı Edebiyatından aldığı pek çok yansıma ve tasvirler söz konusudur. Batıya öğrenci olarak gidip yeniden anayurtlarına dönen pek çok Türk Yazar, Batı etkilerini Türk Edebiyatının içine katmıştır. Bu yazarlardan biri de şüphesiz Türk Edebiyatının en güçlü kalemlerinden biri olan Halit Ziya UŞAKLIGİL'dir.

Batı tasviri, Türk Edebiyatında bir kırılma noktası olan Tanzimat'la birlikte kendini hissettirmeye başlamıştır. Türk Edebiyatında daha önce - tam anlamıyla - eşine rastlanmayan pek çok yabancı kaynaklı unsur, Yeni Türk Edebiyatı kapsamına giren Tanzimat ile birlikte başlayan Batı kaynaklılığını gündeme getirmiştir. Bilhassa Fransız Edebiyatına has özelliklerin Türk Edebiyatında tasvir edilmesi, Şemseddin Sâmî, Abdülhak Şinasi HİSAR ve Halit Ziya UŞAKLIGİL gibi Batı Edebiyatını iyi bilen yazarlar tarafından mümkün olmuştur. Bu sayede Türk Edebiyatı, Batı etkisiyle yeni bir döneme girmiştir.

Batı Medeniyeti her ne kadar çok büyük ve çok geniş bir kavram ise, aynı şekilde Batı Edebiyatı da o kadar geniş ve büyüktür. Yalnızca belli bir ülkenin ya da kesimin değil, coğrafyasını içine alan pek çok medeniyet ve milletin edebiyatını tek çatı altında toplayan ortak bir edebiyat çeşididir. Elbette diğer edebiyat türlerinden ayrıldığı için, kendine mahsus olmak üzere Batı Edebiyatı ismini almıştır.

Pek çok açıdan birbirine farklılık arz eden tüm edebiyat yönelimleri ve edebi cereyanlar içerisinde Batı Edebiyatı, en kapsamlı ve en önemli olanlarından biridir. Batı edebiyatının en önemli özelliği, içerisinde Eski Yunan ve Latin edebiyatının izlerini taşımasıdır. Bununla beraber, Hristiyanlığın inanç sistemine uygun kriterlerinin olması, Batı Edebiyatının başkaca özelliklerinden birisidir. (*AKYILDIZ, 2015: 15*)

Batı Edebiyatı denince akla gelen, sürekli olarak kendisi ile savaş halinde, mükerrer anlatılar olan, yer yer evet ve hayırlamalar tekrarı içinde, sürekli olarak olduğu yerde ayrışan ve tekrar buluşan bir edebi oluşumdur. (*ÇETİŞLİ, 2006: 27*)

Halit Ziya UŞAKLIGİL, Türk Edebiyatının adeta Batı'ya açılan kapısıdır. Nitekim onun tüm müktesebatında, Batı Edebiyatının izleri görülmektedir. Fransızca'yı adeta bir Fransız kadar iyi bilmektedir. Nitekim bu sebeple, Batı Edebiyatı denince akla gelen Fransız Edebiyatını da iyice okumuştur. Dolayısıyla eserlerinde Batı Edebiyatının izlerinin ve tasvirlerinin olması, şaşırtıcı değildir. Halit Ziya UŞAKLIGİL'in bir başka ve konumuza ilişkin en önemli yönlerinden biri ise, Servet-i Fünûn edebiyatçılarından biri olmasıdır. Nitekim Servet-i Fünûn edebiyatı, Batı kaynaklı okumalar yapan, Batı Edebiyatının hem yazım ve hem de tenkid çalışmaları üzerinde yoğunlaşan bir edebiyat takımındır. Bu akımın en büyük temsilcilerinden biri olan Halit Ziya'nın eserlerinde Batı Tasvirleri görmek, bunun için şaşırtıcı değil, gayet tabiidir. (*ERCİLASUN, 1998: 252*)

Halit Ziya UŞAKLIGİL'in Aşk-ı Memnu Romanında Batılı Tasvirler:

Aşk-ı Memnu, Halit Ziya UŞAKLIGİL'in en önemli ve en büyük romanıdır. Ayrıca bu roman, Bütün Türk Edebiyatı Tarihi açısından, ilk büyük türk romanı olma özelliğini havidir. Hem Türk ve hem de Batı Edebiyat tarzını çok iyi bilen Halit Ziya, bu eserinde, tüm Batılı hünerini göstermiş ve ilgiyle takip edilmiştir. Aşk-ı Memnu romanını tüm bu müktesebatı ve mahareti çerçevesince Türk Edebiyatına kazandırmıştır.

Aşk-ı Memnu, yasak aşk anlamına gelen bir terkiptir. Ana karakterleri Nihal, Behlül, Bihter, Adnan, Beşir isimli şahıslardır.

Batı Edebiyatı, daha çok Avrupa tarafında cereyan eden ve Fransız Edebiyatı başta olmak üzere pek çok Batılı ülkelerin dahil olduğu akımın adıdır. Batı Edebiyatı, pek çok edebiyat akımını etkilemiştir. Türk Edebiyatının da Batı Edebiyatından aldığı pek çok yansıma ve tasvirler söz konusudur. Batıya öğrenci olarak gidip yeniden anayurtlarına dönen pek çok Türk Yazar, Batı etkilerini Türk Edebiyatının içine katmıştır. Bu yazarlardan biri de şüphesiz Türk Edebiyatının en güçlü kalemlerinden biri olan Halit Ziya UŞAKLIGİL'dir.

Halit Ziya UŞAKLIGİL, yazmış olduğu Aşk-ı Memnu isimli romanında, dönemin Türk toplumunun genel yaşam ve ahlak algısının zıddını ortaya koyar. Nitekim eserinde anlattığı hadiseler ve karakterler, Türk toplum yapısı ve sosyolojik olgusuna hiç benzemez. Temelde eserin ilk okunduğu sırada akla gelen şey, Batı tarzının eserin her yerine nüfuz ettiği'dir. Öyle ki, döneminden itibaren zaman zaman Türk toplumu tarafından eleştirilere maruz kalmıştır. Şimdi, eserden örnekler sunarak, Halit Ziya UŞAKLIGİL'in Aşk-ı Memnu romanında Batı tasvirlerini inceleyelim.

Halit Ziya UŞAKLIGİL, eserinde konumuza ilişkin şu ifadelerle yer vermektedir:

"Bir gün kocasının gözleri önünde, Göksu'da Firdevs Hanım'ın sandalına -içinde bir pembe zarfın yazısı saklanmış- bir demet fırlatıldı.

O akşam birinci defa olarak bir kıskançlık kavgasına girişmek kastıyla kocası demeti, mektubu sordu;

Firdevs Hanım her türlü kavga mukaddemelerini birden kesen bir nazarla doğruldu:

-Evet, dedi...

Bir demet içinde bir de mektup! İstersen okuyabilirsin."

(UŞAKLIGİL, 2001: 26)

Görüldüğü üzere, Firdevs Hanım'a hem de kocasının yanında bir aşk mektubu verilmiştir. Fakat Firdevs Hanım, Türk yapısına uygun olarak utanması ve kahrolması beklenirken, tam tersine pişkinlik yapıp bir de istersen okuyabilirsin diyerek hafifmeşrep yönünü ortaya çıkarmıştır. Batı'daki ahlak vurgusu oldukça zayıftır.

Bu zayıflık, Firdevs Hanım'ın kocasına verdiği ahlaksız cevabı açıklamaktadır. Batı Edebiyatında sevmek, çoğu zaman sınır tanımaz. Eserlerde bu açıkça görülmektedir. Kişi sevdiği zaman, evli olması ona engel değildir büyük ölçüde. Ve fakat Türk toplumu, evlilikten sonra her türlü yakınlaşmayı ahlaksızlık olarak nitelendirir. Dolayısıyla Halit Ziya'nın alıntı yaptığımız bu parçasındaki Firdevs Hanım'ın tutumu, tamamen Batılı Tasvirdir.

Halit Ziya UŞAKLIGİL'in Aşk-ı Memnu isimli romanında, bir başka Batılı Tasvir, şu şekilde ifade edilmektedir:

"Hemen bütün hayatları bu odada geçerdi.
 Sabahleyin uyandıktan sonra yıkanurlar, giyinirler;
 Mlle de Courton'la beraber aşıya, yemek odasına inerek sütlü kahvelerini içerler;
 güzel havalarda bir saat kadar bahçede gezerler,
 Bülent, Beşir'le koşar,
 Nihal, büyük kestane ağacının altında Matmazel'le beraber oturur,
 Sonra ihtiyar kız hiçbir vakit göğsünden eksik olmayan küçük saatine bakarak haber verir,
 "Vakit geldi!.." der
 Tekrar içeriye girerler ve odalarına çıkarlar."
 (UŞAKLIGİL, 2001: 97)

Bahsi geçen bölümde, bir ailenin çocuklarının sabah kalktıklarında yaptıkları ilk iş anlatılmaktadır. Eserin yazıldığı dönemde, aile çocuklarının ayrı bir şekilde kahvaltı etmeleri neredeyse mümkün değildir. Bu tamamıyla Batı Tasviridir. Hele ki sütlü kahve gibi Türk örfünün alışık olmadığı bir içeceğin burada zikredilmesi, Batı tasviri bir anlatım olduğunun en önemli göstergesidir. Nitekim tüm bu sabah uyandıktan sonra cereyan eden anlatılar, dönemin Türk toplumunun alışık olmadığı hadiselerdir.

Hele ki çocukların başında bir anne faktörü yerine bir dadı veya hizmetçi faktörünün olması, Türk Edebiyatından ne kadar kopuk bir anlatım olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla tüm bu anlatılar, tamamıyla Batı Tasvirlerine örnek olarak verilebilir.

Halit Ziya UŞAKLIGİL, yazmış olduğu muhteşem eseri Aşk-ı Memnu'da, konumuza ilişkin bir başka bölümde şu ifadelerle yer vermek suretiyle, Batılı Tasvir alanında yepyeni bir söyleme imza atmıştır:

"... zarif gondollar,
 dünyanın muhtelif memleketlerine mahsus bin türlü kayıklardan,
 sandallardan birer numune koyunuz,
 burasını bir küçük gemiler meşheri haline getiriniz.
 Sahillere de Çin'den Hint'ten, Yemen'den, Japon'dan alınmış köşkler koyunuz.
 ...
 Bir kenarda eteğine bir gondol yanaşmış bir Venedik sarayı...
 Güya bu dere şark ve garbın, şimal ve cenubun nefais sergisi olsun,
 bu muhtelif şeylerin gölgeleri ile televvün ederek akıp gitsin."
 (UŞAKLIGİL, 2001: 172)

Burada bahsi geçen anlatı, dönemin Türk toplumunun yöneliminin aksine, bir dünya genellemesi ortaya koymaktadır. Bahsi geçen ürün ve manzaraların, Batı etkisi altında yapıldığını söylemek hiç de yanlış olmaz.

Nitekim Batı Edebiyatı, kendisini her zaman zirve görmesi ile meşhur olmuştur. Bu şöhreti ise ona, tüm dünyanın eşsiz güzelliklerini ve her bir köşenin anlatılarını kaydetmek suretiyle kendisini gösterir. Dolayısıyla Batı Edebiyatının genellemeci anlatısı olduğu için Aşk-ı Memnu romanının bu parçası, Batılı Tasvirleri ortaya koyması açısından, çalışmamıza örnek teşkil etmiştir.

Halit Ziya UŞAKLIGİL, Aşk-ı Memnu isimli romanında, Batılı Tasvirleri yoğun bir şekilde işlemiştir. İşte o tasvirlerle bir başka örnek de şu alıntıdır:

"Onun vücuduna dokunuyor,
omuzlarından tutarak üşüyüp üşümediğine bakıyordu.
Sonra birden genç kadının vücudunu ellerinin altında hissedince eğildi,
karsını öpmek istedi.
O çırpınıyor,
bu gece, bu karanlıkta beklemeden odasına geliveren bu kocadan korkuyordu.
O şimdi bir yabancı, hiç görülmemiş bir adam,
gece karanlıklardan istifade ederek şikârını parçalayıp öldüren canavarlardan biri gibiydi.
Bağıracaktı."

(UŞAKLIGİL, 2001: 201)

Bahsi geçen anlatının arka planında, Adnan Bey ve Bihter Hanım vardır. Bu iki kişi, kutsal evlilik bağı ile bağlanmışlar ve neticesinde karı koca olmuşlardır. Buraya kadar her şey açık ve ortada iken, Bihter Hanım, kocasından çekinmektedir. Bu çekincenin olmaması lazım gelirken, esasında aklında Behlül Bey vardır. Bihter'in yasak aşkı Behlül, Bihter Hanım'a sürekli onu düşündürüyor ve dolayısıyla nikahlı kocası ile yakınlaşmaktan imtina ediyor. Bu sahne, hemen her toplumda olabilir. Fakat özellikle yazıldığı dönemde Aşk-ı Memnu gibi bir romanda direkt olarak anlatısının yapılması, Batı Tasviridir.

Yanlış anlaşılmaya mahal vermemek adına yenilemek isteriz ki, bu parçanın Batı Tasviri olarak tarafımızca örnek olarak verilmesi, ahlaksızlık değildir. Nitekim ahlaksızlık her toplumda, her memlekette söz konusudur. Esasında bu ahlaksızlığın eserlere en ince ayrıntısına kadar eklenmesi, Batı Edebiyatının izlerini taşır. Yani burada aslolan metnin içeriği değil, ilgili içeriğin romana eklenmesidir. Aşk-ı Memnu isimli romanın terkip karşılığı yasak aşk'tır ve sırf eser isminden hareketle bile Batı Tasvirlerinin ne kadar yoğun olabileceği tahmin edilebilir.

Vermiş olduğumuz son örnekte bile anlaşılacaktır ki Batı Edebiyatı, Batı seyahati veya eğitimi yapan Türk gezgin ediplerinin ellerinde yükselmiş ve Türk Edebiyatının ayrılmaz bir parçası olmuştur.

SONUÇ

Türk tarihinin yetiştirdiği en büyük ve en önemli yazarlarından biri olan Halit Ziya UŞAKLIGİL, 1865 tarihinde, dönemin Osmanlı İmparatorluğunda dünyaya gelmiş ve 1945 senesinde hayata gözlerini yummuştur. Halit Ziya UŞAKLIGİL, bunca geçen zamanın ardından halen şöhretini korumakta ve edebiyatını konuşturmaktadır. Adeta yaşayan bir edebiyat hazinesi olan yazarın bu şöhretinin sebebi -şüphesiz- kendine özgü tarzda yazmış olduğu eserleridir.

Pek çok eseri bulunan Halit Ziya, 20. yüzyıl Türk Edebiyatının en önemli yazarlarındanıdır. Halit Ziya, tüm edebi geçmişini boyunca şiir haricinde hemen hemen her sahada eserler vermiştir. Bununla birlikte daha çok hikaye ve roman dalındaki eserleri takdire şayandır. Batı Edebiyatına da yakından ilgili olan şair, Fransız Edebiyatına da vukufiyeti sebebiyle Batı'dan etkilenmiş ve bu etki ile Türk Edebiyatını etkilemiştir. Öyle ki, bu Büyük Türk Edibi, Batılı tarzda eserler veren ilk Türk yazarlardan olma özelliğini taşımaktadır.

Aşk-ı Memnu, Halit Ziya UŞAKLIGİL'in en önemli ve en büyük romanıdır. Ayrıca bu roman, Bütün Türk Edebiyatı Tarihi açısından, ilk büyük türk romanı olma özelliğini havidir.

Aşk-ı Memnu, yasak aşk anlamına gelen bir terkiptir. Ana karakterleri Nihal, Behlül, Bihter, Adnan, Beşir isimli şahıslardır. İstanbul'un en lüks semtinde bir konakta hayat süren zengin bir iş insanı olan Adnan Bey'in, kendisinden yaşça çok küçük olan Bihter Hanım ile evlilik yapması ile olaylar gelişir.

Batı tasviri, Türk Edebiyatında bir kırılma noktası olan Tanzimat'la birlikte kendini hissettirmeye başlamıştır. Türk Edebiyatında daha önce - tam anlamıyla - eşine rastlanmayan pek çok yabancı kaynaklı unsur, Yeni Türk Edebiyatı kapsamına giren Tanzimat ile birlikte başlayan Batı kaynaklığını gündeme getirmiştir.

Türk Edebiyatının da Batı Edebiyatından aldığı pek çok yansıma ve tasvirler söz konusudur. Batıya öğrenci olarak gidip yeniden anayurtlarına dönen pek çok Türk Yazar, Batı etkilerini Türk Edebiyatının içine katmıştır. Bu yazarlardan biri de şüphesiz Türk Edebiyatının en güçlü kalemlerinden biri olan Halit Ziya UŞAKLIGİL'dir.

Halit Ziya UŞAKLIGİL, yazmış olduğu Aşk-ı Memnu isimli romanında, dönemin Türk toplumunun genel yaşam ve ahlak algısının ziddını ortaya koyar. Nitekim eserinde anlattığı hadiseler ve karakterler, Türk toplum yapısı ve sosyolojik olgusuna hiç benzemez. Temelde eserin ilk okunduğu sırada akla gelen şey, Batı tarzının eserin her yerine nüfuz ettiğidir. Öyle ki, döneminden itibaren zaman zaman Türk toplumu tarafından eleştirilere maruz kalmıştır.

KAYNAKÇA:

- 1- AKYILDIZ Hülya, Batı Edebiyatında Akımlar 1, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2015.
- 2- ÇETİŞLİ İsmail, Batı Edebiyatında Edebi Akımlar. Akçağ Yayınları, Ankara 2006.
- 3- ERCİLASUN Bilge, Servet-i Fünun'da edebi tenkit. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998.
- 4- KAPLAN Mehmet, Mehmet Kaplan'dan Seçmeler, Ankara 1988, cilt 1.
- 5- KERMAN Zeynep, Uşaklıgil'in Romanlarında Batılı Yaşayış, İstanbul 2008.
- 6- KUTLU Mustafa, "Uşaklıgil, Halit Ziya", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, İstanbul 1977.
- 7- MORAN Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış (Ahmet Mithat'tan Ahmet Hamdi Tanpınar'a)*, İletişim Yayınları, İstanbul 1983.
- 8- ÖNERTOY Olcay, *Halit Ziya Uşaklıgil: Romancılığı ve Romanımızdaki Yeri*, Ankara 1995.
- 9- TEKİN Mehmet, *Roman Sanatı*, Ötüken Yayınevi, İstanbul 2002.
- 10- Türkçe Sözlük, Hazırlayan: Sebahattin ÖZAFŞAR, İlk Adım Yayınları, İstanbul 2010.
- 11- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi "UŞAKLIGİL, Halit Ziya" maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, cilt 42, İstanbul 2016.
- 12- UŞAKLIGİL Halit Ziya, *Aşk-ı Memnu*, Özgür Yayınları, Ankara 2001,